

scheldwoord hoeft te zijn, het lijkt dus heel goed mogelijk om ook 'vanaf de begane grond' de zogenoemde 'hogere academische sferen' te bereiken.

Steven VAN LUCHENE
(Aspirant van het Fonds voor
Onderzoek – Vlaanderen)

* * *

METABLETICA

Jan Hendrik van den Berg, *De kop van de bromvlieg. Een metabletische studie*. (Met een nawoord van Hub Zwart). Nijmegen, SUN, 2001, 62 blz., Hfl. 24,50/Bfr. 490, ISBN 90 5875 010 8.

Een jeugdherinnering van de auteur (de vangst van een bromvlieg) is de aanzet van dit mooie essay, dat bovendien bevestigt dat de auteur niet alleen psychiater, maar ook entomoloog is. Tegelijk vormt dit essay de inzet om synchrone verbanden in geschiedenis en wetenschap op te sporen. Dit verwijst vanzelfsprekend naar de metabletica of leer der veranderingen. Deze methode, door Van den Berg in de jaren vijftig ontwikkeld en later in talrijke studies verfijnd, laat toe om het verhaal van de mens(heid) op een verrassende wijze te herlezen.

Zoals een schilder brengt Van den Berg eerst enkele penseeltrekken aan. Er is de sober technische beschrijving van de voorhoofdblaas (een onderdeel van de kop van de bromvlieg) door De Réaumur uit 1740, maar ook de gloedvolle woorden van Robert Hooke uit 1665 over de bromvlieg. Er is het gepassioneerde pleidooi van de Zwitserse hoogleraar Bodmer (geïnspireerd op Miltons *Paradise Lost*) om het wonderbaarlijke in de poëzie als het ware onderwerp te behouden. We schrijven 1732. Maar er is ook de idee van Bertold Brecht dat de ware mens de machine-mens is. Op een ander vlak geeft de auteur de kleur aan van de empirische wijsbegeerte bij David Hume, van 'de bouwer van de binnenhuisarchitectuur van de menselijke geest' (blz. 41), namelijk Immanuel Kant én van de 'buitenwereld' (blz. 43) van Heideggers *Sein und Zeit*.

Wie vertrouwd is met het werk van deze auteur (Hub Zwart, hoogleraar wetenschapsfilosofie te Nijmegen, zorgt voor een passende toelichting), weet dat dit niet zomaar losse klodders verf zijn, doch de aanbrenge van een verrassende ontknoping na een historisch fenomenologische analyse. Op deze wijze geeft de auteur vorm aan hét thema in dit werk: de metabletische dialectiek van het oplichten en verdwijnen van het *wonderlijke* in de menselijke geest en in de natuur. Het pleidooi voor de koel-zakelijke entomologie van Réaumur staat eigenlijk model voor een wetenschappelijk jargon dat het wonder uit het kennen van de natuur bant. Is dit haalbaar? Het kost eigenlijk niet zoveel moeite, aldus de auteur, om méér te zien en om niet slechts een dorre natuur/wereld over te houden: "Het moet toch mogelijk zijn 'het verstand van Réaumur' te verzachten, zonder in fabels te verdwalen, zonder de nauwgezetheid, nodig bij het onderzoek, prijs te geven. Dat is mogelijk. Als wij willen: moeiteloos. Maar wij willen niet. We kunnen ook niet. Het is wachten geboden tot zich een mentaliteitsverandering aanbiedt. Wie dan de kleine, nog zwarte, pas uit de cocon gekropen bromvlieg tussen duim en wijsvinger knijpt

en voelt dat de vlieg met de door Réaumur ontdekte voorhoofdsblaas de vrije lucht bereikt, kan aan ieder die het horen wil toevertrouwen getuige te zijn geweest van – het wonderbaarlijke –” (p. 46).

Marc CALMEYN

* * *

METAFYSICA

Ludwig Heyde, *De maat van de mens. Over autonomie, transcendentie en sterfelijkheid*. Amsterdam, Boom, & Deurne, Denis, 2000, 205 p., 39,50 Hfl., ISBN 90 5352 577 7.

Het laatste boek van Ludwig Heyde trekt de lijn van zijn vorig, *Het gewicht van de eindigheid*, door. In de brede transcendentie die hierin filosofisch getoond wordt, en die tenslotte de joods-christelijke naam God krijgt, vindt Heyde een ruimte waarin zich een andere transcendentie kan nestelen, die van de mens over de dood heen. Echter pas in de laatste pagina's van *De maat van de mens* vinden beide transcendenties elkaar. De respectievelijke denkervaringen die de filosofische weg naar beide stofferen zijn niet dezelfde. Waar 'denkervaringen' geen dwingende feiten zijn, maar door begrip gedragen interpretaties, blijft er altijd een marge van onbeslistheid elk begrijpen omringen. In die marge vallen de beslissingen waar Ludwig Heyde in heel zijn filosoferen voor stond: die over de naam God om een filosofische transcendentie te benoemen (*Het gewicht van de eindigheid*), en die over de persoonlijke transcendentie van de mens voorbij de dood (*De maat van de mens*). Ook dit laatste is een door zijn persoonlijke levenscontext gedragen optie ten aanzien van een filosofisch verhaal. Hij laat ze contrasteren met die van Albert Camus, die met betrekking tot hetzelfde – maar vanuit een andere levenscontext – opteert voor de morele heroiek als antwoord op de 'absurditeit' van het bestaan. De andere context van Heyde is niet alleen zijn christelijk geloof, maar ook die 'God' als naam voor een *filosofische* transcendentie. Zo wordt het besluit van zijn laatste boek gedragen door de denkweg van zijn vorige studie. Echter alleen in het besluit vinden beide autonome denkwegen elkaar in een ultieme interpretatie van de *boven*-maat van de mens.

De mens die hier in het geding is, is niet de mensheid of de maatschappij, maar allereerst het individuele ik. Heyde volgt dat ik eerst in een soort historische beweging: van de doorbraak van de subjectiviteit naar de verwerkelijking en de 'slijtage' van het wezen van de mens. Dat laatste wordt de aanleiding én het keerpunt naar beschouwingen van ontologische en metafysische aard over 'een vernieuwde inkeer in het wezen van de mens' en "de verkenning van de unieke subjectiviteit en transcendentie die hem eigen zijn" (p. 44). Die nieuwe maat van de mens wordt in het laatste hoofdstuk geconfronteerd met wat er de ultieme negatie van lijkt, de dood.

Het subject, vrucht van het christendom en van de moderne tijden is aan het wegslijten. Het verdwijnt in 'het verschil' (Derrida) of in de dominantie van het technologische kennen (Heidegger). Dat betekent het einde van de transcendentie, die de mens boven de natuur optilt, in cultuur en geschiedenis, tot zijn 'zelf' en de vrijheid daarvan. De historisch-redelijke wording van het ik werd door Hegel geanalyseerd en